

FAQ - Novela druhové ochrany

1. Jaké jsou rozdíly mezi navrhovanými kategoriemi druhů

Současná kategorizace ZCHD stanovená ZOPK je vztažena k míře ohroženosti jednotlivých druhů a vymezuje tak kategorie „ohrožený“, „silně ohrožený“ a „kriticky ohrožený“. Fakticky jsou však zákonné podmínky ochrany (zákazy a další podmínky) stanoveny zcela shodně pro druhy v kategorii kriticky i silně ohrožených a liší se pouze dílčím způsobem u kategorie ohrožených. Toto členění zároveň nereflktuje rozdíly z hlediska vlastností jednotlivých druhů či jejich skupin (druhy s vysokou populační dynamikou, druhy s konzervativnějšími životními strategiemi a přirozeně nízkou početností atp.) a rozdíly v klíčových faktorech, které k ohrožení jednotlivých druhů vedou (např. přímé pronásledování a mortalita jedinců oproti změnám prostředí).

Novela navrhuje změnu přístupu ke kategorizaci zvláště chráněných druhů s odlišnými podmínkami ochrany vyplývající nikoli z (často dynamicky se měnící) míry ohrožení, ale ze způsobu ohrožení druhů a jejich přirozených vlastností, nároků. Východiskem samozřejmě bude také zhodnocení aktuálního stavu jednotlivých druhů, nicméně bude zohledněna také jejich „ochranitelnost“ v rámci regulatorních nástrojů zákona apod. S ohledem na uvedené se předpokládá následující členění kategorií ZCHD:

Kategorie I - „přísně chráněný druh“ - navrhovaný § 49

- pro nejohroženější druhy, chránění všichni jedinci a jejich přirozený i pozmeněný biotop
- **běžné hospodaření umožňuje pouze dohoda s OOP nebo udělení výjimky ze zákazů**
- usmrcování jedinců, manipulace s nimi atp. a zásahy do biotopu měnící hydrologické, chemické a půdní poměry jsou vždy vázány na udělení výjimky ze zákazů

Kategorie II - „chráněný druh“ - navrhovaný § 50

- oproti kategorii I zmírnění v oblasti běžného využívání krajiny a hospodaření - **běžné hospodaření (zemědělských a lesních kultur, doprava na pozemních komunikacích a průchod krajinou) bez omezení (resp. bez výjimky, dohody s OOP), pokud nedojde k ohrožení místní populace**
- usmrcování jedinců, manipulace s nimi atp. a zásahy do biotopu měnící hydrolog., chem. a půdní poměry jsou vždy vázány na udělení výjimky ze zákazů

Kategorie III - „částečně chráněný druh“ - navrhovaný § 48 odst. 4

- chráněny **místní populace** (nově zavedený termín) a jejich přirozený i pozmeněný biotop
- **běžné hospodaření** (které nemění biotop a neohroží místní populaci) **bez omezení**

- **manipulace s jedinci, pokud neovlivní celou místní populaci, bez omezení**
- zásahy do biotopu měnící hydrolog., chem. a půdní poměry jsou vždy vázány na udělení výjimky ze zákazů, ale lze vyhláškou **u vybraných druhů vyjmout z ochrany pozměněný biotop**

Názvy kategorií jsou pracovní. Aktuálně se uvažuje pouze zjednodušené označení římskými číslicemi I až III.

2. Co znamená ochrana „místní populace“

Místní populace je skupina jedinců stejného druhu žijící na území vymezeném hranicemi souvislého biotopu druhu, příp. ohraničeném spojitým výskytem druhu v daném místě. V případě rostlin by toto místo typicky představovalo jednu louku či jeden skalní výchoz. V případě živočichů jsou varianty podstatně širší a závislé na životních podmínkách druhu (např. pro některé obojživelníky jde o rybník s okolním zimovištěm, pro netopýry jedna kolonie apod.).

Výklad pojmu bude ultimativně vykládán orgány ochrany přírody v rámci správních řízení. Obecné vymezení definice (byť na úkor právní jistoty adresátů) je nezbytné k tomu, aby správní orgány mohly pojem vyložit pro širokou škálu organismů s podstatně odlišnými podobami místní populace. Definice musí být koncipovaná tak, aby byla uplatnitelná jak na rostliny, tak na ptáky či velké šelmy.

Diskuze ohledně konkrétní podoby definice je stále otevřená. Jako jedna z variant se uvažuje vymezení základních mantinelů pro ohraničení místní populace u jednotlivých taxonů v rámci prováděcí vyhlášky k ZOPK.

3. Proč navrhuje zmírnění režimu ochrany pro kategorii druhu II „chráněný“?

Všichni jedinci v kategorii ochrany II „chráněný“ jsou chráněni před odchytem, trháním, likvidací, zabíjením, držením, rušením atd.

Do návrhu byly zahrnuty některé činnosti (jmenovitě běžné obhospodařování zemědělských a lesních kultur, doprava na pozemních komunikacích a průchod krajinou ve smyslu § 63 odst. 2 ZOPK), které je možné provádět bez výjimky, ale pouze v případě, že nezpůsobí ohrožení místní populace druhu.

Jde o činnosti, u kterých již z povahy věci aktuálně dochází k takovýmto zakázaným zásahům (typicky půjde o nedbalostní usmrcení živočicha či zničení rostliny v rámci dopravního provozu, neúmyslné zašlápnutí při turistice či poškozování chráněných rostlin při zemědělském či lesním obhospodařování pozemku), ty však nejde ani při dodržení principu předběžné opatrnosti úplně eliminovat a v praxi je zpravidla nelze stíhat. Z tohoto důvodu navrhuje nápravu právního stavu tak, aby tento reálný stav reflektoval.

Seznam by neměl obsahovat druhy, u kterých lze předpokládat, že se tyto nahodilé úhyny mohou negativně odrazit ve stavu populace druhu. Za uvedené podmínky však lze do této kategorie zařadit i některé evropsky významné druhy.

K návrhu zmírnění režimu ochrany pro kategorii druhu II „chráněný“ vzhledem k běžnému hospodaření: jaké máme záruky, aby návrh nepředstavoval zbytečně široký zásah do ochrany druhů?

1. Stávající limitace běžného hospodaření

V návrhu jsou reflektovány stávající limitace běžného hospodaření formou negativního výčtu - tedy co za běžné obhospodařování považovat nemůžeme (§ 50 odst. 3 stávajícího znění ZOPK ve spojení s § 15 odst. 2 až 4 vyhlášky č. 395/1992 Sb.).

Za běžné hospodaření nelze považovat změny:

- hydrologických půdních poměrů

příkladný výčet z vyhlášky: odvodňování, zavlažování, zásahy do vodotečí, manipulace s výškou hladiny vodních ploch.

- půdního povrchu

příkladný výčet z vyhlášky: veškeré narušování drnu i hrabání steliva v lese.

- chemických vlastností prostředí

příkladný výčet z vyhlášky: hnojení organickými i průmyslovými hnojivami a používání jakýchkoli chemických přípravků, pokud nejde o zásah, který zajistí podmínky existence zvláště chráněných druhů rostlin.

- příklady zmiňované judikaturou

zasypání zeminou (Městský soud v Praze, 9 A 240/2010-48), pálení dřevní hmoty (Nejvyšší správní soud, 4 As 23/2019-38 - lze dovodit nepřímo)

Výše uvedené se však neuplatní v případě zásahů při obvyklém hospodaření v lesích podle platného lesního hospodářského plánu. Hospodaření v LHP však orgán ochrany přírody posuzuje v rámci závazného stanoviska dle § 4 odst. 3 ZOPK.

Pokud bude s ohledem na zkušenosti z praxe shoda na tom, že negativní vymezení „běžného obhospodařování“ je nutné rozšířit, lze to v návrhu zohlednit (tedy dojde k identifikaci problémové činnosti z hlediska ochrany druhů, která do běžného obhospodařování výkladem spadá).

2. Omezení výjimky pouze na zemědělské a lesní kultury

Navrhovaná výjimka z ochrany druhů se týká pouze obhospodařování zemědělských a lesních kultur. Zemědělské a lesní hospodaření představují

nejvýraznější a nejběžnější využívání pozemků, které jsou součástí přírody a krajiny a při kterých zpravidla dochází k nezáměrným zásahům do přirozeného vývoje chráněných druhů. Za zemědělskou a lesní kulturu se považují zejména uměle založené lesní porosty, zemědělsky obhospodařované plochy, tzn. oseté či osázené rostlinami, které slouží jako potraviny, krmiva, průmyslové suroviny nebo okrasné rostliny.

V rámci projednání je nutné prodiskutovat vztah výjimky k rybníkářství a to s ohledem na to, že běžné činnosti prováděné v rámci rybníkářství zpravidla představují závažné i rozsáhlé zásahy do přirozeného vývoje zvláště chráněných druhů, pokud se v rybníce vyskytují (hromadný výlov či nasazení ryb, vápnění, vypouštění a napouštění rybníka v nevhodnou dobu apod.)

3. Omezení výjimky na nezáměrné zásahy do přirozeného vývoje

Kategorie II „chráněné druhy“ má zahrnovat mj. evropsky významné druhy uvedené v příloze IV směrnici o stanovištích. Ochranný režim kategorie tak musí být v souladu se směrnicí.

Omezení výjimky na „nezáměrné“ zásahy vychází z potřeby souladu navrhované úpravy s ustanoveními směrnice. Čl. 12 a 13 směrnice zakazuje úmyslné zásahy do přirozeného vývoje druhů v příloze IV. Směrnice se tak nevztahuje na neúmyslné zásahy do přirozeného vývoje chráněných druhů. Z tohoto důvodu se navrhovaná úprava týká „nezáměrných“ zásahů do přirozeného vývoje.

Zároveň však může dojít k situacím, kdy orgány ochrany přírody se zemědělci aktivně spolupracují a domlouvají se na vhodné formě hospodaření. V této „kontrolované situaci“ je žádoucí, aby se na zemědělce zákonná výjimka vztahovala a nebyli vystaveni nebezpečí sankce. Z tohoto důvodu je do paragrafového znění doplněno, co se za nezáměrné běžné hospodaření již nepovažuje - záměrné zásahy do přirozeného vývoje chráněných druhů, které jsou prováděné v rozporu s přímým pokynem orgánu ochrany přírody (§ 50 odst. 3)

4. Omezení zásahů prostřednictvím ochrany místní populace druhů

Dalším korektivem zákonné výjimky je ochrana místní populace druhů. Žádná ze zákonných výjimek se na prováděnou činnost nemůže uplatnit, pokud by měla ohrozit místní populaci druhů.

Předběžnou identifikaci této hrozby provádí buď sám hospodář (zřejmě se bude týkat pouze profesionálních subjektů s větším aparátem) nebo na ní může upozornit orgán ochrany přírody v rámci své činnosti.

V případě, že v rámci běžného hospodaření dojde k zakázaným zásahům do přirozeného vývoje chráněných druhů a zároveň k ohrožení místní populaci druhu, je na místě aby orgán ochrany přírody situaci řešil v rámci přestupkového řízení resp. nařízeným omezením či zastavením činnosti postupem podle § 66 ZOPK.

5. Rozšíření preventivních kompetencí orgánu ochrany přírody

Dle navrhovaného § 50 odst. 4 jsou fyzické a právnické osoby (mj.) při provádění běžného obhospodařování lesních a zemědělských kultur předcházet úhynu chráněných rostlin, zraňování nebo úhynu chráněných živočichů a ohrožení či poškození jejich místní populace, kterému lze zabránit technicky či ekonomicky dostupnými prostředky a postupy. Orgán ochrany přírody uloží zajištění či použití takovýchto prostředků nebo postupů, neučiní-li tak povinná osoba sama.

6. Porovnání „běžného obhospodařování“ se stávající úpravou

Oproti stávající úpravě návrh zpřísňuje ochranu zvláště chráněným druhů rostlin (přidání korektiv místní populace, nezáměrnosti zásahu, omezení pouze na lesní a zemědělské kultury) a naopak zmírňuje stávající ochranu zvláště chráněných živočichů (zásahy v rámci běžného hospodaření jsou aktuálně podmíněny stanoviskem orgánu ochrany přírody).